

Андрій ОЛІЙНИК

Національний університет “Львівська політехніка”
аспірант кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
andriy.m.oliinyk@lpnu.ua
ORCID iD: 0000-0003-4452-2794

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ’ЄКТА КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ’ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВOPУШЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ’Я

<http://doi.org/10.23939/law2024.43.168>

© Олійник А., 2024

Стаття присвячена питанням законодавчої регламентації суб’єктів корупційних та пов’язаних з корупцією кримінальних правопорушень, з’ясування їхньої специфіки та видів у сфері охорони здоров’я. Проведено правовий аналіз та порівняльну характеристику визначення суб’єктів корупційних правопорушень згідно з КК України та Законом України “Про запобігання корупції”, висловлено певні пропозиції щодо напрямів удосконалення законодавства.

Констатовано, що особливістю суб’єкта корупційного правопорушення є наявність спеціальних ознак, які вказують, насамперед, на певний правовий статус особи, обумовлений сферою діяльності (публічною чи приватною), посадою, виконуваними функціями, повноваженнями тощо. КК України передбачає широке коло видів спеціального суб’єкта корупційних кримінальних правопорушень, серед яких ключовим є службова особа.

З’ясовано, що дія антикорупційного законодавства поширюється на усі категорії працівників сфери охорони здоров’я. Заразом КК України передбачає диференціацію відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди за спеціальним суб’єктом з огляду на наявність чи відсутність статусу службової особи та виду юридичної особи (публічного чи приватного права) або ж надання публічних послуг. Найбільш дискусійним для доктрини кримінального права та правозастосовної практики є проблема кримінально-правової оцінки отримання медичним працівником неправомірної вигоди у зв’язку із вчиненням юридично значущих дій.

Ключові слова: суб’єкт корупційного кримінального правопорушення; службова особа; юридична особа публічного права; юридична особа приватного права; організаційно-розпорядчі функції; охорона здоров’я; медичний працівник; лікар.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів державної антикорупційної політики є охорона здоров’я. Як свідчать дані соціологічного опитування, найчастіше населення отримує “корупційний досвід” у відносинах із державними та комунальними закладами охорони здоров’я (далі – ЗОЗ), до яких протягом року звертається близько половини громадян, а кожен третій з них стикається із корупційними проявами [1, с. 9, 64]. В умовах агресивної повномасштабної війни проти України, особливої актуальності набули корупційні ризики у діяльності військово-лікарських комісій

(ВЛК), медико-соціальних експертних комісій (МСЕК) та лікарсько-консультативних комісій (ЛКК), що безпосередньо впливають на забезпечення обороноздатності держави. Більшість завданих державі збитків у соціальній сфері також стосується корупції у медичній галузі.

Корупційні кримінальні правопорушення, у тому числі в охороні здоров'я, нерозривно пов'язані із спеціальним суб'єктом – носієм певних функцій та повноважень. Тому, правильна кримінально-правова ідентифікація суб'єкта кримінального правопорушення має значення не лише для встановлення підстав кримінальної відповідальності загалом, але й правильної кваліфікації кримінально-караного діяння.

Озвучені питання мають важливе значення як для доктрини кримінального права, так і, безумовно, правозастосовної практики. Власне, у цій царині є чимало теоретико-прикладних проблем та дискусій, що породжує необхідність проведення відповідних наукових досліджень.

Аналіз дослідження проблеми. Питання кримінально-правової характеристики корупційних кримінальних правопорушень, а також ознак його суб'єкта були предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, зокрема: П. Андрушка, О. Дудорова, М. Желіка, К. Задой, Г. Зеленова, В. Киричка, В. Кушпіта, Р. Лемехи, Р. Максимовича, К. Марисюка, Д. Михайленка, В. Навроцького, В. Трепака, В. Тютюгіна, М. Хавронюка, Ю. Чернеги та інших. Водночас динамічний розвиток антикорупційного законодавства, поява нових видів спеціальних суб'єктів корупції, існування різних думок серед вчених, а також випадків неоднакового застосування норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2] на практиці обумовлює потребу у продовженні проведення широкої наукової розвідки цієї проблеми, у тому числі з врахуванням галузевої специфіки охорони здоров'я.

Метою статті є здійснення правового аналізу законодавчої регламентації суб'єктів корупційних правопорушень, з'ясування особливостей та видів спеціальних суб'єктів корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень в охороні здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Як обґрунтовано зазначається у фаховій юридичній літературі щодо суб'єкта корупційного кримінального правопорушення, “поняття “суб'єкт корупційного злочину” є похідним від поняття “суб'єкт злочину”, а з огляду на ч. ч. 1 і 2 ст. 18 КК України та теоретико-методологічні підходи до розуміння структури характеристики суб'єкта злочину, до загальних особливостей досліджуваного суб'єкта слід відносити: 1) вік, що допускає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності; 2) осудність особи, що вчиняє суспільно небезпечне діяння, за яке передбачена кримінальна відповідальність; 3) вчинення суспільно небезпечного діяння, котре законодавець у кримінальному законі позначає як корупційне” [3, с. 480; 4, с. 153].

Разом з тим особливістю суб'єкта корупційного правопорушення є наявність спеціальних ознак, які вказують насамперед на певний правовий статус особи, обумовлений сферою діяльності (публічною чи приватною), посадою, виконуваними функціями, повноваженнями тощо. Як слушно зауважує А. П. Надточієва, “ознаки спеціального суб'єкта кримінального правопорушення можуть бути передбачені: за загальним правилом – у диспозиції статті (частин статті) Особливої частини КК України; за наявності бланкетної диспозиції – у відповідних нормативно-правових актах; у судовому тлумаченні елементів (їхніх ознак) конкретного складу кримінального правопорушення” [5, с. 441]. Усі зазначені випадки є релевантними і до корупційних кримінальних правопорушень.

Юридичне значення загальних та спеціальних ознак суб'єкта кримінального правопорушення є неоднаковим. Водночас, як вказують науковці, “ознаки спеціального суб'єкта кримінального правопорушення настільки істотні, що їхня наявність із погляду кримінального закону або робить діяння суспільно небезпечним, або різко змінює характер та ступінь суспільної небезпеки” [4, с. 153; 5, с. 441].

Суб'єкт як обов'язковий елемент складу корупційного кримінального правопорушення визначається відповідною нормою Особливої частини КК України. Заразом його ознаки мають відповідати сутнісним характеристикам корупції та корупційного правопорушення, закріпленим у Законі України "Про запобігання корупції" (далі – Закон) [6], який є базовим нормативно-правовим актом в архітектурі антикорупційного законодавства.

Визначаючи зміст понять "корупція", "корупційне правопорушення" та "правопорушення, пов'язане з корупцією", Закон прямо вказує на те, що це діяння "вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону" [6]. Серед таких суб'єктів Закон, зокрема, виокремлює такі категорії: "особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування" (п.1 ч.1 ст. 3); "особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування" (п. 2 ч. 1. ст. 3); "особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом" (п. 3 ч. 1 ст. 3) [6].

Системно-структурний аналіз викладу ст. 3 Закону вказує на те, що законодавець диференціює спеціальних суб'єктів залежно від сфери діяльності та рівня юридичної значущості посади (становища). Аналогічний підхід щодо розмежування відповідальності за суб'єктним критерієм характерний і для кримінального законодавства, насамперед у частині підкупу, що відповідає міжнародно-правовим стандартам.

КК України передбачає широке коло видів спеціального суб'єкта корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень, серед яких, зокрема:

- службова особа (ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357);
- публічна службова особа – у значенні згідно з приміткою до ст. 364 (ст. ст. 364, 368);
- службова особа, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище (як кваліфікуюча ознака за ст. 368);
- службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. ст. 364-1, 368-3);
- службова особа, яка здійснює функції щодо розпорядження бюджетними коштами (ст. 210);
- військова службова особа (ст. 410);
- особа, яка надає публічні послуги (ст. ст. 365-2, 368-4);
- працівник підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою / особа, яка працює на користь підприємства, установи чи організації (ст. 354).
- особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 368-5);
- особа, яка зобов'язана подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. ст. 366-2, 366-3) [2].

Окрім цього, суб'єкт кримінальних правопорушень, що вчиняються у формі активного підкупу (ст. ст. 354, 368, 368-3, 368-4 КК України) та зловживання впливом (ст. 369-2 КК України) є загальним, тобто будь-яка осудна особа, яка досягла 16 – річного віку [2]. Враховуючи вищенаведене, доцільно ст. 3 Закону доповнити пунктом такого змісту: "фізичні особи – у випадку пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди особі, яка передбачена у ч.1 ст. 3 цього Закону". У протилежному випадку, зважаючи на формальне тлумачення чинного законодавства, активні форми підкупу, будучи корупційними згідно з кримінальним законом, не є такими в розумінні Закону.

Безперечно, ключовим суб'єктом корупційних кримінальних правопорушень є службова особа, статус якої в законодавстві та теорії кримінального права пов'язується з виконанням певних функцій: "представників влади", "організаційно-розпорядчих" чи "адміністративно-господарських". Зокрема, аналіз ст. 18 КК України дає змогу виділити такі основні категорії службових осіб:

представники влади (“особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування”); особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції; посадові особи іноземних держав та міжнародних організацій [2].

Отже, поняття “службові особи” є збірним, серед яких кримінальний закон передусім розмежовує суб'єктів у публічній (державній та комунальній) та приватній сферах. Так, згідно з приміткою до ст. 364 КК України, службовими особами у ст. 364 (“Зловживання владою або службовим становищем”), ст. 368 (“Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою”), ст. 369 (“Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі”), зокрема, є представники влади та особи, які здійснюють організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції – в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях [2]. Натомість службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми є суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 364-1 КК України (“Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми”), ст. 368-3 КК України (“Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми”) [2].

Власне, метою розмежування службових осіб залежно від сфери діяльності є встановлення диференціації кримінальної відповідальності, зокрема за зловживання службовим становищем чи повноваженнями та пасивний підкуп. Як зазначає Д. Г. Михайленко, “корупція в публічному та приватному секторах управління характеризуються суттєвими відмінностями, які в кінцевому підсумку виражаються в спричиненні різних за рівнем небезпеки наслідків (корупція в публічному секторі є значно небезпечнішою)” [7, с. 136].

У науковій літературі висловлюється теза, що “одним із недоліків оновленого антикорупційного законодавства визнано відсутність у ньому визначення поняття “службова особа юридичної особи приватного права” і відсутність посилань на таку особу в загальному визначенні поняття “службова особа”, яке міститься у ст. 18 КК України” [8, с. 224; 9, с. 212]. Проте, видається, вагомих підстав для такого висновку немає. Так, від ознак загального поняття службової особи (ст. 18 КК України) необхідно абстрактно “відняти” ознаки публічної службової особи, які визначені в примітці до ст. 364 КК України [2], і ми отримаємо ознаки “службової особи юридичної особи приватного права” [10, с. 146].

Зрештою, нині в законодавстві широко використовуються термінологічні конструкції, що базуються на цивілістичному підході до поділу юридичних осіб на: “приватного права” та “публічного права” (ст. 81 Цивільного кодексу України). Як критерій для такої класифікації законодавець застосовує порядок їх створення. Тож в охороні здоров'я юридичними особами публічного права є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні ЗОЗ. Натомість приватні ЗОЗ, громадські об'єднання та інші громадські формування належать до юридичних осіб приватного права.

Для розкриття ознак службової особи, а також визначення суб'єкта пасивного підкупу за ст. 354 КК України, кримінальний закон використовує зворот “підприємства, установи чи організації”, що, видається, є певним рудиментом нормотворчої техніки [2]. Доцільно цю конструкцію замінити на “юридичні особи” із зазначенням у разі необхідності її виду – публічного чи приватного права.

З огляду на юридичний та лінгвістичний аспекти, осучаснення потребує і формулювання “особи, які здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування” [2] через заміну на зворот “особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування” [6]. Очевидно, що такі суб'єкти наділені владними повноваженнями, оскільки здійснюють функції, які притаманні державі чи місцевому самоврядуванню, а не “представникам влади”. У випадку потреби поширити дію певних кримінально-правових норм на інших осіб, ніж передбачених у п. 1 ч. 1 ст. Закону, законодавець має про це зробити вказівку в примітці до відповідної статті КК України.

Обґрунтованою є пропозиція серед науковців про те, що “коло суб’єктів кримінально караного підкупу в приватному секторі слід розширити за рахунок осіб, які, працюючи у фізичної особи – підприємця на підставі трудового договору, виконують відповідні функції” [9, с. 213]. Врешті-решт, діяльність таких суб’єктів господарювання, як ФОП, є досить поширеною практикою в охороні здоров’я.

Як вбачається із вищенаведеного, специфікою правової регламентації суб’єктів корупційних правопорушень є те, що, окрім КК України як закону про кримінальну відповідальність, загальний перелік цих осіб закріплений в Законі. А оскільки кримінальне законодавство у сфері запобігання корупції нині розвивається в рамках єдиної державної антикорупційної політики, то й нормативне визначення суб’єктів у цих законодавчих актах повинно бути узгодженим між собою щодо понятійно-категоріального апарату та його змісту. До того ж, визначаючи суб’єктний склад деяких “нових” видів кримінальних правопорушень (наприклад, незаконного збагачення (ст. 368-5), зловживання впливом (ст. 369-2), декларування недостовірної інформації (ст. 366-2), неподання суб’єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366-3), КК України вже оперує термінологічними конструкціями в дусі профільного закону – “особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування”, “особа, яка зобов’язана подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування”, та відсилає до конкретних норм Закону [2, 6]. Відповідно, внесення змін до Закону в частині переліку суб’єктів безпосередньо впливатиме й на суть перелічених кримінальних діянь.

Закон, визначаючи перелік суб’єктів, оперує широким термінологічним апаратом та одночасно використовує такі поняття, як “посадові особи” та “службові особи”. Натомість для КК України характерною є конструкція “службова особа”, що є ширшою за змістом і застосовується в суто кримінально-правовому значенні. При цьому варто акцентувати увагу, що, починаючи з 12.10.2023, законодавець закріпив визначення посадової особи юридичної особи публічного права через перерахування конкретних посад, чим істотно звузив зміст цього поняття. Тому, тепер до цієї категорії не належать приміром члени ВЛК, МСЕК, ЛКК, а також інші працівники державних та комунальних ЗОЗ, які не охоплені цією дефініцією. Тож визнання їх службовими особами в кримінально-правовому аспекті не буде відповідати законодавчому визначенню “корупційне правопорушення”. У зв’язку із цим, доцільно доповнити п. 2 ст. 3 Закону новим пунктом – “службові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в п. 1 та п. п. “а” п. 2 ч. 1 статті 3 цього Закону”.

Загалом, використання різних підходів до визначення суб’єктів у КК України та Законі до певної міри є виправданим з огляду на різні завдання, які переслідують ці законодавчі акти. Так, Закон регулює значно ширший спектр правовідносин, коли певні вимоги і обов’язки (наприклад, урегулювання конфлікту інтересів, фінансовий контроль тощо) здебільшого носять сталий характер і залежать від формальної умови – перебування на певній посаді. Натомість у кримінально-правовому значенні особа є службовою не у зв’язку із зайняттям певного становища загалом, а наявність чи відсутність такого статусу визначається щодо вчинюваних діянь у конкретному випадку. Так, отримання неправомірної вигоди директором ЗОЗ, його заступником, завідувачем структурного підрозділу тощо під час здійснення суто професійної медичної діяльності (за обстеження чи лікування пацієнта) необхідно кваліфікувати за ст. 354, а не ст. 368 / ст. 368-3 КК України.

Незважаючи на те, що кримінально-правова характеристика службової особи досить детально досліджена у юридичній літературі [11], у правозастосовній практиці виникають проблеми щодо однозначного визначення цього спеціального суб’єкта, а відтак і кваліфікації кримінально-караних діянь. Така ситуація зумовлена тим, що КК України не розкриває змісту відповідних функцій (“представника влади”, “організаційно-розпорядчих”, “адміністративно-господарських”) як сутнісних ознак службової особи [2]. Досі з метою застосування норм кримінального законодавства використовуються трактування, вироблені Пленумом ВСУ [12] (хоча кримінальний закон оперує терміном “функції”, а постанова характеризує “обов’язки”).

Як зазначає О. О. Дудоров, “традиційно в судовій практиці суб'єктами злочину, передбаченого ст. 168 КК 1960 р. і ст. 368 чинного КК, визнавалися особи, діяльність яких характеризується різноманітністю й уключає в себе виконання не лише професійних обов'язків, а й обов'язків організаційно-розпорядчого характеру (лікарі – у разі зловживання повноваженнями, пов'язаними з видачою листків тимчасової непрацездатності, з участю у роботі призовних комісій і проведенням медико-соціальної експертизи)” [13, с. 91]. Водночас варто погодитися з вченим, що “поширювальне тлумачення законодавчого звороту “організаційно-розпорядчі функції” видається неприйнятним” [13, с. 92]. Вирішити окреслену проблему можна лише через закріплення чіткого змісту відповідних термінів у кримінальному законі. Крім того, на часі оновлення сутнісних ознак “службових” функцій, зокрема, у частині можливого розширення контрольно-ревізійними, наглядовими, реєстраційними, експертними та іншими повноваженнями, а також надання однозначної кримінально-правової оцінки юридично значущих діянь у контексті ознаки суб'єкта кримінального правопорушення.

Наявність чи відсутність статусу службової особи або ж її виду у кримінальних правопорушеннях, що полягають у пасивному підкупі, безпосередньо впливає на вибір кримінально-правової норми для кваліфікації корупційного діяння: ст. 368 / ст. 368-3 або ж ст. 354 чи ст. 368-4 КК України. Водночас аналіз судової практики засвідчив, що суди часто лише вказують загальну характеристику та назву посаду, не наводячи достатнього обґрунтування того, чи особа є суб'єктом саме інкримінованого правопорушення. Оскільки розгляд кримінальних проваджень у корупційних справах часто завершується укладенням угоди про визнання винуватості, такі факти залишаються не дослідженими, що не сприяє узгодженості судової практики [14].

Недоліки кримінального законодавства призвели до широкого наукового дискурсу й щодо ознак такого спеціального суб'єкта, як “особа, яка надає публічні послуги” (ст. ст. 365-2, 368-4 КК України) [2; 15; 16]. Окрім чітко визначених осіб (аудитор, нотаріус, приватний виконавець, експерт, оцінювач, третейський суддя тощо), до нього належить також “інша особа, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг” [2]. Тому, деякими науковцями висловлюється думка, що отримання лікарем неправомірної вигоди за вчинення юридично значущих дій (наприклад, видача листка непрацездатності) варто кваліфікувати саме за ст. 368-4 КК України [2], оскільки лікар у цьому випадку надає публічні послуги [17, с. 47–56]. Інші вчені вважають, що для цього відсутні підстави, оскільки відповідний статус має бути чітко визначено у законі [13, с.94]. Дійсно, перелік “осіб, які надають публічні послуги”, є відкритим, проте кримінальний закон не описує якихось додаткових критеріїв для визначення “інших осіб” чи принаймні змісту “публічних послуг” [2]. Крім цього, переліки означеної категорії суб'єктів, описані у ст. 368-4 та ст. 365-2 КК України, не є ідентичними. За цих умов довільне трактування публічних послуг та інших ознак цього спеціального суб'єкта є недопустимим. Безумовно, ця проблема потребує вирішення через удосконалення законодавства, наприклад, доповнення ст. 368-4 КК України приміткою з описом чітких характеристик таких осіб [2].

Згідно з положеннями Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” [18], для сфери охорони здоров'я, як полікомпонентної системи, характерна наявність широкого кола суб'єктів, що різняться за сферою діяльності і виконуваними функціями. До того ж, галузь охоплює як публічний, так і приватний сектори економіки. Тому, з метою правильної кваліфікації корупційного діяння важливо чітко з'ясувати правовий статус працівника ЗОЗ.

Так, унаслідок антикорупційної реформи до суб'єктів кримінальних правопорушень, що вчиняються у формі пасивного підкупу, належать усі без винятку категорії працівників ЗОЗ. Заразом КК України передбачає диференціацію відповідальності за спеціальним суб'єктом з огляду на наявність чи відсутність статусу службової особи та виду юридичної особи (публічного чи приватного права). Так, службові особи органів державної влади чи місцевого самоврядування, державних та комунальних ЗОЗ є суб'єктом кримінального правопорушення за ст. 368 КК України; службові особи приватних ЗОЗ – ст. 368-3 КК України; працівники, які не є службовими особами, ЗОЗ будь-якої організаційно-правової форми чи форми власності – ст. 354 КК України [2].

Аналогічно, за суб'єктивним складом у кримінальному законі розмежовані: “зловживання владою або службовим становищем” (ст. 364), “зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми” (ст. 364-1), “зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги” (ст.365-2) [2].

Найбільш дискусійним для доктрини кримінального права та правозастосовної практики залишається проблема кримінально-правової оцінки отримання медичним працівником неправомірної вигоди за вчинення юридично значущих дій. Зокрема, такі діяння можуть бути кваліфіковані як за ст. 368, так і за ст. 354 чи 368-4 КК України, що вказує насамперед на недоліки кримінального законодавства та відсутність єдиних теоретичних розробок у цій царині.

З одного боку, відсутні чіткі та достатні законодавчі підстави для ствердного висновку, що працівник ЗОЗ у цих випадках належить до службових осіб (оскільки вчинення юридично значущих дій не підпадає під ознаки організаційно-розпорядчих обов'язків) чи осіб, які надають публічні послуги (такий статус не передбачений у законі). З іншого боку, засвідчення певного медичного факту (стан здоров'я, тимчасова непрацездатність, інвалідність, придатність до військової служби, потреба постійного догляду тощо) із видачою офіційного документа (висновок, акт, сертифікат тощо), спричинює виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків інших осіб, тобто має правове значення. Очевидно, ступінь суспільної небезпеки таких діянь є вищим у порівнянні з наданням медичної допомоги у класичному розумінні. Тому, вирішення цієї проблеми вбачається в удосконаленні кримінального закону через закріплення чітких ознак такого суб'єкта (можливо, вказівки на вчинення юридично значущих дій або ж на певний статус – член ЛКК, МСЕК, ВЛК тощо) в конкретному складі (складах) кримінального правопорушення.

Висновки. Однією з ключових характеристик корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень є наявність спеціального суб'єкта, який не лише виступає обов'язковим елементом складу конкретного кримінального правопорушення, а й становить сутнісну ознаку, через яку розкривається правова природа корупції як феномена. У зв'язку з цим, під час дослідження ознак суб'єктів, окрім КК України як закону про кримінальну відповідальність, потрібно також врахувати положення Закону, який визначає базовий понятійний апарат у сфері запобігання корупції та загальний перелік осіб, на яких поширюється його дія.

Кримінальне законодавство передбачає широке коло видів спеціальних суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень, що базується передусім на концепції розрізнення публічної та приватної сфер діяльності, а також юридичної значущості становища. Зокрема, КК України передбачає диференціацію кримінальної відповідальності за пасивний підкуп та зловживання службовим становищем чи повноваженнями за спеціальним суб'єктом з огляду на наявність чи відсутність ознак службової особи / надання публічних послуг та вид юридичної особи. У сфері охорони здоров'я до суб'єкта кримінальних правопорушень, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, належать усі без винятку категорії осіб, проте їхній правовий статус впливає на кваліфікацію кримінально-караного діяння (ст. 368 / ст. 368-3 або ж ст. 354 чи ст. 368-4 КК України).

Водночас, аналіз законодавства та судової практики засвідчив наявність теоретико-прикладних проблем та дискусій у цій царині. Основні з них пов'язані із відсутністю чітких законодавчих критеріїв для визначення ознак службової особи, особи, яка надає публічної послуги, а також кримінально-правової оцінки осіб, які під час виконання професійних функцій вчиняють юридично значущі дії. Вищевказане зумовлює потребу у подальших наукових розробках та удосконаленні кримінального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу. (2023). Київ: НАЗК, Інфо Сapiєнс. URL: <https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/309/>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Гладкий В. В. (2018). Суб'єкт корупційного злочину та його вік. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції. 19 квітня, 2018*. Житомир: видавець О. О. Євенок. С. 479-482.
4. Клименко С. В., Абабіна Л. С. (2019). Державні службовці як спеціальні суб'єкти корупційних злочинів. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3 (28) том 2. С. 152-155.
5. Надточієва А. П. (2022). Ознаки суб'єктів корупційних кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8. С. 440-444.
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
7. Михайленко Д. Г. (2018). Корупція в публічній і приватних сферах за міжнародними актами: критерій диференціації. *Кримінальне право в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня, 2018*. Одеса: НУ "Одеська юридична академія". С. 136–139.
8. Ризак Я. В. (2013). Суб'єкт підкупу службової особи юридичної особи приватного права, незалежно від організаційно-правової форми. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 3. С. 218–225.
9. Ризак Я. В. (2014). Кримінальна відповідальність за підкуп службової особи юридичної особи приватного права (дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08). Нац. академ. прокуратури України. Київ. 255 с.
10. Чернега Ю. О. (2019). Відповідальність за підкуп за кримінальним правом України (дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08). Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів.
11. Максимович Р. Л. (2008). Поняття службової особи у кримінальному праві України: Монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ. 304 с.
12. Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002. №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>
13. Дудоров О. О. (2016). Проблеми кваліфікації злочину, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. Вип. 1. С. 80–98.
14. Звіт за результатами аналізу судової практики притягнення до відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення за 2022 рік. (2024). НАЗК, ЦППР. Київ. URL: <https://pravo.org.ua/books/zvit-za-rezultatamy-analizu-sudovoyi-praktyky-prytyagnennya-do-vidpovidalnosti-za-koruptsiyni-ta-pov-yazani-z-koruptsiyeyu-kryminalni-pravoporushennya-za-2022-rik/>.
15. Киричко В. М. (2012). Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану із наданням публічних послуг (статті 365-2 та 368-4 КК України). *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 11-12 жовтня, 2012*. Харків : Право. С. 294–298.
16. Палюх Л. М. (2017). Зміст поняття "особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг" у кримінально-правових нормах. *Часопис Київського університету права*. № 2. С. 240–244.
17. Лемеха Р. І. (2019). Медичний працівник як спеціальний суб'єкт корупційного злочину. *Medicine Pravo*. 2 (24), С. 47-56. URL: https://doi.org/10.25040/medicallaw2019.02.047_
18. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 №2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

REFERENCES

1. ***Koruptsiia v Ukraini 2023: rozuminnia, spryiniattia, poshyrenist. Zvit za rezultatamy opytuvannia naseleння ta biznesu*** [Corruption in Ukraine 2023: understanding, perception, prevalence. Report on the results of a survey of the population and business]. (2023). Kyiv: NAZK, Info Sapiens. URL: <https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/309/>. [In Ukrainian].
2. ***Kryminalnyi kodeks Ukrainy*** (2001, April 5) No.2341-III. [The Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [In Ukrainian].
3. Hladkyi, V. V. (2018). ***Subiekt koruptsiinoho zlochynu ta yoho vik*** [Subject of a corruption crime and his/her age] *Suchasni tendentsii rozbudovy pravovoi derzhavy v Ukraini ta sviti: Proceedings of VI International Scientific and Practical Conf.* April 19, 2018. Zhytomyr: O. O. Yevenok. P. 479–482. [In Ukrainian].

4. Klymenko, S. V., Ababina, L. S. (2019). *Derzhavni sluzhbovtsi yak spetsialni subiekty koruptsiinykh zlochyniv* [Civil servants as special subjects of corruption crimes]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. No. 3 (28) tom 2. P. 152–155. [In Ukrainian].
5. Nadtochyieva, A. P. (2022). *Oznaky subiektiv koruptsiinykh kryminalnykh pravoporushen* [Signs of subjects of corruption criminal offenses]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. No. 8. P. 440–444. [in Ukraine]
6. *Pro zapobihannia koruptsii* [On the prevention of corruption]: *Zakon Ukrainy* (2014, October 14) No. 1700-VII. [On Prevention of Corruption: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. [In Ukrainian].
7. Mykhailenko, D. H. (2018). *Koruptsiia v publichnii i pryvatnykh sferakh za mizhnarodnymy aktamy: kryterii dyferentsiatsii* [The subject of bribery of an official is a legal entity of private law, regardless of its organizational and legal form]. *Kryminalne pravo v umovakh hlobalizatsii: Proceedings of International Scientific and Practical Conf.* May 25, 2018. Odesa: NU “Odeska yurydychna akademiia”. P. 136–139. [In Ukraine].
8. Ryzak, Ya. V. (2013). *Subiekt pidkupu sluzhbovoi osoby yurydychnoi osoby pryvatnoho prava, nezalezno vid orhanizatsiino-pravovoi formy* [The subject of bribery of an official of a legal entity of private law, regardless of organizational and legal form] *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. 2013. No. 3. P. 218–225. [In Ukraine].
9. Ryzak, Ya. V. (2014). *Kryminalna vidpovidalnist za pidkup sluzhbovoi osoby yurydychnoi osoby pryvatnoho prava* [Criminal liability for bribery of an official of a legal entity under private law]. PhD’s thesis. Kyiv: Nats. akadem. prokuratury Ukrainy. [In Ukraine].
10. Cherneha, Yu. O. (2019). *Vidpovidalnist za pidkup za kryminalnym pravom Ukrainy* [Liability for bribery under the criminal law of Ukraine] PhD’s thesis. Lviv: LDUVS. [in Ukraine].
11. Maksymovych, R. L. (2008). *Poniattia sluzhbovoi osoby u kryminalnomu pravi Ukrainy* [The Concept of an Official in the Criminal Law of Ukraine] Monography. Lviv: LDUVS. 304 p. [In Ukraine].
12. *Pro sudovu praktyku u spravakh pro khabarnytstvo* [On court practice in bribery cases]: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy (2002, April 26) No.5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [In Ukrainian].
13. Dudorov, O. O. (2016). *Problemy kvalifikatsii zlochynu, peredbachenoho statteiu 368 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Problems of qualification of the crime under Article 368 of the Criminal Code of Ukraine]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. No. 1. P. 80–98. [in Ukraine]
14. *Zvit za rezultatamy analizu sudovoi praktyky prytiagnennia do vidpovidalnosti za koruptsiini ta poviazani z koruptsiieiu kryminalni pravoporushennia za 2022 rik*. [Report on the results of the analysis of court practice of prosecution for corruption and corruption-related criminal offenses for 2022]. (2024). NAZK, CPLR. Kyiv. URL: <https://pravo.org.ua/books/zvit-za-rezultatamy-analizu-sudovoyi-praktyky-prytyagnennia-do-vidpovidalnosti-za-koruptsijni-ta-pov-yazani-z-koruptsiyeyu-kryminalni-pravoporushennia-za-2022-rik/>. [In Ukrainian].
15. Kyrychko, V. M. (2012). *Poniattia osib, yaki zdiisniuiut profesiinu diialnist, poviazanu iz nadanniam publichnykh posluh (statti 365-2 ta 368-4 KK Ukrainy)* [The concept of persons engaged in professional activities related to the provision of public services (Articles 365-2 and 368-4 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Osnovni napriamy rozvytku kryminalnoho prava ta shliakhy vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy pro kryminalnu vidpovidalnist: Proceedings of International Scientific and Practical Conf.* October 11-12, 2012. Kharkiv : Pravo. P. 294–298. [in Ukraine].
16. Paliukh L. M. (2017). *Zmist poniattia “osoba, yaka zdiisniuiie profesiinu diialnist, poviazanu z nadanniam publichnykh posluh” u kryminalno-pravovykh normakh* [The meaning of the concept of “person engaged in professional activities related to the provision of public services” in criminal law]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. No.2. P. 240–244. [In Ukraine]
17. Lemekha, R. I. (2019). *Medychnyi pratsivnyk yak spetsialnyi subiekt koruptsiinoho zlochynu Medical worker as a special subject of a corruption crime*. *Medicine Pravo*. No. 2 (24), P. 47–56. URL: <https://doi.org/10.25040/medicallaw2019.02.047/>. [In Ukrainian].
18. *Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia* [Fundamentals of Ukrainian legislation on health care]: *Zakon Ukrainy* (1992, November 19) No. 2801-XII. [Fundamentals of Ukrainian legislation on health care: Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>. [In Ukrainian].

Дата надходження: 18.08.2024 р.

Andrii OLIINYK

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
PhD student of the International
and Criminal Law Department,
andriy.m.oliinyk@lpnu.ua
ORCID: 0000-0003-4452-2794

**CRIMINAL-LEGAL CHARACTERISTICS OF SUBJECT OF
AND CORRUPTION-RELATED OFFENSES IN THE FIELD OF HEALTH CARE**

The article is devoted to the analysis of the legislative regulation of subjects of corruption and corruption-related criminal offenses, finding out their specifics and types in the field of health care.

A comparative description of the definition of subjects of corruption offenses in accordance with the Criminal Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" has been made, a number of shortcomings have been identified and certain considerations have been expressed regarding the directions for improving the legislation. It is stated that the peculiarity of the subject of a corruption offense is the presence of special features that indicate, first of all, a certain legal status of a person, due to the sphere of activity (public or private), position, functions performed, powers, etc.

The Criminal Code of Ukraine provides for a wide range of types of special subject of corruption criminal offenses, among which the key is an official. It was found that the anti-corruption legislation applies to all categories of health workers. At the same time, the Criminal Code of Ukraine provides for differentiation of responsibility for accepting a proposal, promising or receiving undue benefit by a special entity, given the presence or absence of the status of an official and a type of legal entity (public or private law) or the provision of public services.

The most controversial for the doctrine of criminal law and law enforcement practice is the problem of a criminal legal assessment of a health worker receiving undue benefits in connection with legally significant actions. In particular, such acts can be qualified both under Art. 368 or 368-3 and under Art. 354 or 368-4 of the Criminal Code of Ukraine, which indicates primarily the shortcomings of criminal legislation and the lack of unified theoretical developments in this area.

Keywords: subject of a corruption criminal offense, official, legal entity of public law, legal entity of private law, organizational and administrative functions, health care, health worker, doctor.